

Sự Trùng Thù Của Nhà Nguyễn Đới Với Nhà Tây Sơn

Tác Giả: Saigon Echo s&#u t&#m

Thứ Năm, 10 Tháng 12 Năm 2009 13:51

Tháng 7 năm Nhâm Tuất (1802), Nguyễn Phúc Ánh trở về Phú Xuân, đem Vua tôi nhà Tây Sơn ra báo thù.

Tất cả các võ tướng đều uất hình, Trần Quang Diệu uất da, các tướng khác bực voi chà, nguyền rủa quyệt.

Tất cả võ tướng đều viên tỳ, thề y thề y đều giết bọn sặc anh hùng, không mất nét sứt mũi, không mất lông mày, hiên ngang, không ngại.

Riêng đối với Bùi Thị Xuân, Nguyễn Phúc Ánh dùng hình phạt khốc liệt nhất quán cả kim! Vì nghe danh nổi tiếng, Nguyễn Phúc Ánh truy tìm đem đến xem mặt, Nguyễn Phúc Ánh thì đỡ cả hai:

- Ta và Nguyễn Huệ, ai hơn?

Nổi tiếng ứng dụng đáp:

- Nói về tài ba thì Tiên Đế ta bách chiến bách thắng, hai bàn tay trắng đứng nên cả đời. Còn nhà ngươi thì đánh phải trốn chui trốn nhủi, phải cúi đầu trước người bang, hết Xiêm đến Pháp. Chết

hơn kém rõ ràng như ao trổ nước vũng. Còn nói về đức độ, thì Tiên Đế ta lấy nhân nghĩa mà đời xưa với kẻ trung thần thất thế, như đã đời với Nguyễn Huệ như Địch, tôi nhà người. Còn nhà người lại dùng tâm của kẻ tiểu nhân mà đời với kẻ như kẻ nghĩa liêm, đã hớt lòng vì chúa, chớ nghĩ rằng ai có chúa này, ái tích kẻ tiểu nhân trung của người tiểu nhân là kẻ khuyển kích tôi mình trung với mình. Chớ hơn kém cũng rõ ràng như ban ngày và đêm tối. Nếu Tiên Đế ta đức độ thế nào long số m, thì đời nhà người tiểu nhân đời đức độ này.

Nguyễn Phúc Ánh hỏi:

- Nhà người có tài sao không giao vàng cho Cảnh Thôn?

Nhà kiết đáp:

- Nếu có thêm một nghìn như ta này thì của Nhứt Lộ không đời gì mà lộ. Cảnh Thôn Lộ không đời lộ, thì nhà người cũng khó mà đời chân lên đời Bắc Hà.

Nguyễn Phúc Ánh hỏi có muốn xin ân xá không?

Nhà kiết đáp:

- Ta đâu có sợ chết mà phải chịu như c, hễ mình trổ nước một kẻ tiểu nhân đức độ?

Nguyễn Phúc Ánh cảm gan, đời người tiểu nhân.

- Không chịu như c? Ta sẽ làm cho mi biết như c.

Vua Quang Trung

Liệu truyện lộ: Đem Bùi Thôn Xuân về Bình Đế nh, cõi bờ hớt quần áo, cõi đời ng trên tù xa đời đi khắp các nơi thất thế.

Nhân dân Bình Đế nh nghe tin, không ai báo ai, mà mấy lộ xe ngựa kiết đi qua, thì nhà hai bên đời ng đời đóng kín cửa, người đi đời ng, người nhóm ch, đời ngo nh một báo tránh xa.

Xe đời vùng Đế p Đá là nơi đời lộ a, thì như ng t m lộ a tinh khôi bay tung vào xe. Lộ p báo báo tin đời ng sĩ h đời ng vung g m chém đời t, theo gió bay lên không trung, lộ p rơi vào xe phải kín châu thân ngựa kiết.

Nhà kiết lộ báo đời v Phú Xuân, Nguyễn Phúc Ánh hỏi:

- Đã biết như c ch?

- Như c nào có v đời ng vào thân ta, mà chính đời lên đời nhà người, con người tánh đời c h n sài lang, lòng như p h n c u tr.

Nguyễn Phúc Ánh tiểu đời gi n, truyện báo t m y người con của ngựa kiết đời ra đời t tr c m t n kiết: M y người con như thì sai lộ c sĩ báo vào bao v, đánh nát thân. Còn người con gái lộ n thì cho voi xé xác. Thấy voi đời n, người con gái ho đời ng số kêu lên:

- M ! C u con v !

Nhà kiết hét lộ n:

- Con nhà đời ng không đời c khi p nh c.

Người con gái lộ n nh m m t thất hình, không m t tiểu ng rên rỉ. Đời lộ t n kiết.

Chúng trời ngựa kiết đời n m ng a trên c. Ba h đời tr đời ng đời t, m t con voi to lộ n hung hăng ch y đời n, gi chân toan chà. Nhà kiết tr n m t hết m t tiểu ng nh s m n. Con voi thất kinh thất lui. Báo nài gi c, voi báo c t m t lộ n n a, như ng v a báo c t lộ n đời ng báo c ngay, thúc m y cũng không dám tiểu n. Lính lộ y giáo đâm, voi thét lên m t tiểu ng rơi báo ch y.

Nguyễn Phúc Ánh tiểu đời mình, sai dùng hình phạt đời m thiên đấng.

Sở Trù Thủ Cờ a Nhà Nguyễn Đệ Vĩ Nhà Tây Sơn

Tác Giả: Saigon Echo số u t m
Thứ Năm, 10 Tháng 12 Năm 2009 13:51

Chúng tôi y vĩ những sáp nóng đem quố n khố p mình nố kiố t, rố i đem cố t nố kiố t nố i trố số t đố ng giố a trố i. Đố n chấ mố a đố t. Nố kiố t bình tĩnh, nét mố t không chút thay đố i. Lố a chấ phố ng phố c tố đố i lên trên, sáng chói thố u mây. Ai nố y đố u xúc đố ng. Riêng Nguyễn Phúc Ánh tố vĩ hân hoan!

Lố a chấ hố i lâu. Bố n bố im phắng phố c. Bố ng mố t tĩng nố .
Số nố kiố t vĩ . Mố t lố n thanh quang bay vút lên tố ng xanh!
Xố tố ng vĩ xong, xố đố n các quan vắ.
Phố n nhiố u đố u đố c tha vĩ cho làm ắ.
Riêng Ngô Thố i Nhố m và Phan Huy Ích thì bố giố i vĩ Thăng Long và đánh đòn tố i Văn Miố u.
Phan Huy Ích còn số ng trố vĩ nhà.
Ngô Thố i Nhố m bố Đố ng Trố n Thố ng đánh chố t.
Đố ng Trố n Thố ng là mố t danh sĩ Bố c Hà. Lúc Ngô Thố i Nhố m đố c Vua Quang Trung trố ng đố ng, thì Đố ng Trố n Thố ng đố n xin Ngô tiố n cố . Trồg thố y vĩ khúm núm làm mố t phong đố cố a kố sĩ, Ngô thét bố o Thố ng:
- Đố đây cố n dùng ngố i vĩ a có tài vĩ a có hố nh giúp Vua cai trố nố c. còn muố n vào lòn ra cú i thì đi nố i khác.
Đố ng Trố n Thố ng hố thố n ra vĩ , rố i mang khăn gói vào Nam, phố ng số Nguyễn Phúc Ánh.
Nay đố c thố liố n trố thù xố a.

Đố là đố i vĩ i bố tồ i nhà Tây Sơn. Còn đố i vĩ i nhà Tây Sơn thì Nguyễn Phúc Ánh chém tố t cố dòng hố , tố Vua Bố u Hố ng, cho tố i mố t em bé mố i sanh mà đố i t vào ngố c thố t. Lố i truyố n đầo mố Vua Thái Đố c và Vua Quang Trung, nghiố n xố ng đố xuố ng bố . Còn số thì đem xiố ng nố i ngố c thố t trong hoàng cung đố làm lố đi tiố u.
Đố nhố cố cho số chố c, Nguyễn Phúc Ánh số c mố i nố i truy tố m nhố ng bà con gố n xa cố a hố Nguyễn Tây Sơn, và nhố ng tố ng tá cố a Tây Sơn còn trố n tránh nố i số n đố .
Hai ngố i con Vua Thái Đố c là Văn Đố c, Văn Lố ng và chấ nố i, con Nguyễn Bố o, là Văn Đố u, nố ng náu nố i Mố Đố u, vùng An Khê. Vua tồ i nhà Nguyễn biố t nhố ng số ngố i Thố ng, không dám đố n bố t. Mắ đố n năm Minh Mố ng thố 12 (1832) thố y tình thố đố yên, ba chú chấ mố i đem nhau vĩ thăm quố cũ Đố Kiên Mố . Bố n bố t lố ng đi mố t báo. Quầ nhà Nguyễn đố n vây bố t giố i vĩ Phú Xuân giố t chố t.

Các danh tố ng giúp nhà Tây Sơn đố ng nghiố p, phố n lố n đố qua đố i, nhố :
- Nguyễn Văn Tuyố t đố cùng vĩ con tuố n nghĩa sau khi thố t thố Bố c Thành.
- Võ Văn Nhố m bố Nguyễn Huố giố t chố t.
Đố ng Xuân Bố o hy sinh trong trố n Nguyễn Phúc Ánh đánh lố y Thanh Hóa.
- Ngô Văn Số bố đim xuố ng sông vì nố n Bùi Đố c Tuyên.
- Lê Văn Hố ng bố Cố nh Thố nh nghe lố i Bùi Đố c Tuyên giố t chố t.
- Võ Đốnh Tú bố trốg tên chố t lúc Nguyễn Phúc Ánh đem đố i binh đánh Quy Nhố n.
- Lê Văn Trung bố Cố nh Thố nh giố t.

Còn s&ng & ngoài t& m nhanh vu&t c&a Gia Long ch& đ& c ít ng&& i: Võ Văn Dũng, Đ&ng Văn Long, Đ&ng Xuân Phong, Phan Văn Lân, Ph& m Công Chánh, Lê Sĩ Hoàng, Nguyễn Văn Huy, Nguyễn Văn L&c.

Sau khi thoát n&n, Võ tr& v& Phú Phong, r&i lên An Khê, chiêu m& đ& c m&t s&ng ng&& i Th&&ng, chu&n b& vi&c ph&c thù. L&y hòn H&i S&n & Trịnh T&&ng (Bình Khê) làm căn c& quân s&. Do đó mà H&i S&n còn có tên là hòn Ông Dũng.
Nghe tin Đ&ng Văn Long &n n&u & Vân H&i (Tuy Vi&n) bèn tìm đ&n bàn đ&i s&.

Đ&ng Văn Long, sau tr&n Đ&ng Đa thì đã có ý lui gót. Nh&ng vì m&y k& b& tôi c&a Lê Chiêu Th&ng không nghĩ đ&n t&i công r&n c&a mình, c& n&i lên ch&ng l&i nhà Tây Sơn, nên Đ&ng ph&i nán l&i đ& đánh đ&p. Đ&n khi th&y C&nh Th&nh đ& cho qu&n th&n l&ng hành, m&i n&&c sanh r&i, Đ&ng bèn t& ch&c, tr& v& An Nh&n m& tr&&ng đ&y võ. Nh&ng r&i th&y k& h&c võ lúc này không có chí l&n, ai n&y cũng ch& nghĩ đ&n l&i riêng, Đ&ng li&n đóng c&a tr&&ng, lên núi làm r&y. Võ Văn Dũng đ&n, Đ&ng m&ng đ& c g&p l&i c& tri. Nh&ng khi nghe Võ bàn đ&n chuy&n ph&c h&ng thì l&c đ&u, đ&p:

- Tôi ra giúp nhà Tây Sơn đâu ph&i vì nhà Tây Sơn mà chính vì T& qu&c. N&u gi&c Thanh không mang quân sang xâm l&n n&&c ta, thì tôi mãi làm con h&c n&i, máu đầu dính đ&n tay. Còn v& nhà Tây Sơn, chính C&nh Th&nh đã làm m&t. Song n&u Vũ Hoàng không b& đích l&p thì đâu đ&n n&i n&&c này?! Nay đ&t đã m&t mà lòng ng&& i cũng m&t, h&i còn mong làm đ& c vi&c gì n&a? Mà dù có làm đ& c n&a thì làm đ& làm gì, n&u không ph&i đ& tranh chi&m ngôi báu? Tranh cho ai? Cho nhà Tây Sơn hay cho chính mình? Thôi, trên ba m&& i năm tr&i đánh nhau, nhân dân đã điều đ&ng r&i, không nên gieo r&c thêm tang tóc.

Võ ra v&, Đ&ng lên & luôn trên núi. Trong n&i mây khói, không ai bi&t Đ&ng & ng&n núi nào trong dãy Nam Sơn.

Ý ki&n c&a Đ&ng Văn Long không lay chuy&n ý chí c&a Võ Văn Dũng n&i.

V& Bình Khê, Võ Văn Dũng ti&p t&c xây đ&ng l&c l&&ng chi&n đ&u. Toàn vùng An Khê và nh&ng vùng & hai bên b& sông Côn, nh& Tiên Thu&n, Vĩnh Th&nh, Đ&ng Phó, Hà Nhung, Trịnh T&&ng, Phú L&c, Phú Phong, Kiên M& ... đ&u n&m trong ph& m vi ho&t đ&ng c&a Võ công. Nh&ng đ& c ít lâu, ng&& i Th&&ng Xà Đàng b& nhà Nguyễn mua chu&c, r&c r&ch làm *ph&n*. *Công ph&i b& h&t c& s&, đem ba chú cháu Văn Đ&c, Văn L&&ng, Văn Đ&u lên &n n&u t&n trên Núi Xanh.*

Ca dao đ&a ph&&ng có câu:

C&lang đ&ng Phó, đ& ph&ng Hà Nhung

Chàng bòn thi p mót đ chung m t gửi

Ch ng qua duyên n s t s i

Chàng gi n chàng đá cái gửi chàng đi...

Chim kêu d i su i T Bi

Nghĩa nhân còn b hu ng chi cái gửi

Đó là m n th t đ nói v vi c b t hòa gi a Võ công và ng i Th ng.
Võ công lên Núi Xanh cùng ba chú cháu Văn Đ c cho đ n khi ba chú cháu b sa vào l i Vua
Minh M ng. Còn tr tr i m t mình, công v n s ng m t cách t t i ngọt m i năm n a. Công m t
d i tri u Thi u Tr , không rõ năm nào, s ng trên chín m i tu i. Mãi đ n kho ng Đ ng Khánh,
Thành Thái (1885-1907), con cháu m i l y c t đem v chôn Phú Phong.

C Vân S n Nguy n Tr ng Trì có bài V nh Võ Đô Đ c:

T o v t kh n hào ki t

Y t ng s h u vi

Công danh v túc ngôn

Ho c tác xu t th ty (t)

Võ công dũng quán quân

Bách chiến khải Tây thù

Thiên phụng trung nguyên

Đãi phi nhậm chức

Thoát thân thập niên

Thập nhân thực công thù

Đến kinh sơn thục gian

Hữu thập hùng báo ty (t)

Ngã dĩ chí phụng ngo

Bách đầu v phụng s

Niên niên h nh th phóng

Thập ng to dĩ th t

Tùng công du Ngũ Nh c

Kh th thôn linh chi

Kim c t hoá l c t y

Khiêm nhiên tùng sao phi

Nghĩa là:

T o hóa làm kh n đ n k hào ki t Ý mu n cho h làm m t vi c gì.
Công danh không đ nói, Ho c gi bày ra c h i đ h thoát đ i.
Cái dũng c a Võ công th t quán quân, T biên gi i phía Tây n i lên, trăm tr n trăm th ng
Nh ng tr i mu n đ t n a ch ng Thì m t cây không ch ng n i.
Thoát mình kh i n n ngọt b n m i năm Ng i đ i ai bi t ông?
S ng lâu ngày trong n i núi vây đá ch t Ông có t th m nh nh g u nh hùm Tôi cũng có ý
mu n xu t th , Nh ng đã b c đ u mà ch a g p đ c th y.
Làm quan may đ c đ u i v Năm năm r nh rang Mu n thoát kh i cu c đ i Theo ông đi đ o
ch i kh p năm ng n núi Tiên Cúi đ u ăn c linh chi, X ng vàng đ i t y xanh Nh nhàng bay
theo sóng tùng.

Ngoài Võ Văn Dũng, còn m t s l ng t ng n a thoát lu t ác nghi t c a Gia Long, nh :
+ Đ ng Xuân Phong năm C nh Th nh th ba, đ c thăng ch c Thái Phó, ban t c Huy n
Công Tuy Vi n. Đ n khi Nguyễn B o b gi t, bà h Tr n đem con cháu lên An Khê lánh n n,
thì Đ ng công t quan lui v Dõng Hòa đ ng lão. Đ c năm năm, nghe tin Phú Xuân th t th ,
Vua C nh Th nh ch y ra B c Thành, Công m ti c m i thân b ng c h u đ n, nói:
- K hào ki t ra phò nhà Tây S n, ph n nhi u đ u là b c trung nghĩa. Nh ng h u h t đ u dày
công dày s c trong lúc xây đ ng, mà không m t ai đ kh năng ch ng đ trong lúc ngã
nghiêng! Nay mai mà Nguyễn Phúc Ánh thu tr n c B c Nam, thì đ t b ng n i sóng, đám c u
th n nhà Tây S n, không còn ch đ t tay chân. N u đ i n c đ n tr n, thì không còn nh y k p
n a.

M y hôm sau, có ng i đ n thăm, thì th y nhà không v n n tr ng. Đ ng công đ a gia quy n đi
lúc nào và đi v đâu, không m t ai hay bi t.

+ Phan Văn Lân, lo vi c biên phòng, nghe tin C nh Th nh đ o t s nghi p c a Thái Đ c, than

dài m t ti ng:

- Luân th ng đã đ t, s nghi p không th nào v ng đ c lâu! R i giao công vi c trong quân cho v phó t ng, v An Thái thăm th y. Th y đã m t r i, phò mã Tr ng Văn Đa cũng đã m t. N i x a không còn ai là ng i cũ. Công bèn h i thăm ph n m , ra th p h ng l y th y, ra đi... Nh đám mây trôi trên ngàn th m.

+ Ph m Công Chánh tr n th Qu ng Nam, Lê Sĩ Hoàng tr n th Qu ng Nghĩa, nghe tin B c Thành th t th , li n m kho phân phát h t quân l ng quân trang cho binh sĩ, cho m i ng i v quê quán làm ăn, còn mình thì m t th ng m t ng a ra đi. Ph m Công Chánh v n núi Ph ng Phi t i Phù Cát, sau ra Cao B ng. Lê Sĩ Hoàng v Qu ng Nam, lên n n i Ngũ Hành Sơn.

+ Nguyễn Quang Huy, Nguyễn Văn L c Quy Nh n, cũng nh Ph m Công Chánh, Lê Sĩ Hoàng Qu ng Nam, Qu ng Nghĩa, sau khi đ c tin Vua C nh Th nh b b t, thì gi i tán quân đ i. Ông L c v K Sơn, dùng H m Rùa làm n i trú n. Ông Huy lên Đ ng An n ng nấu, th nh tho ng v Phú Yên thăm quê h ng, và ra K Sơn thăm ông L c. Tr Võ Văn Dũng, Nguyễn Quang Huy cũng nh Nguyễn Văn L c và h u h t các t ng còn s ng sót, không m t ai nuôi chí ph c thù. M t hôm ông L c h i ông Huy:

- C u th n nhà Tây Sơn, vẫn cũng nh võ, còn khá nhi u tay tài tu n, sao không h p s c i đ lo vi c ph c h ng? Nh th ch ng ra là không t n trung v i c u chúa hay sao ?

Ông Huy đáp:

- Nh ng anh hùng nghĩa sĩ, ra giúp nhà Tây Sơn t ngày m i kh i nghĩa cho đ n nay, không ai ph nhà Tây Sơn. T t c đ u lo tròn b n ph n cho đ n gi chót, nh th là t n trung. Nay nhà Tây Sơn đã không còn n a thì chúng ta còn trung v i ai? B y tôi c a Vua Lê Chiêu Th ng bo bo gi lòng trung v i c ch , n i d y đánh m i n B c, h t l p này đ n l p khác, đã ch ng l i gi cho nhà Lê mà còn làm kh dân h i n c. Ph i nghĩ đ n dân đ n n c tr c. Không có th làm l i cho dân cho n c thì n m yên ch không nên gây thêm r i.

Trung v i m t ng i, m t nhà mà làm h i cho dân cho n c, thì trung y, k chân chính không nên nghĩ đ n. Trung y không ph i là trung.

Nguyễn Phúc Ánh dò bi t tung tích c a m t s c u t ng nhà Tây Sơn, tìm đ cách đ t n di t.

Nh ng núi non đã hi m tr l i thêm ng i đ a ph ng che ch , nên m i ng i đ u s ng yên. Không b t gi t đ c, Nguyễn Phúc Ánh bèn đ hàng, nh ng không ng i nào đáp ng.

Báo qu c nh t thân đô th đ m Giao tình thiên t i ch luân tâm[100] Nhà Nguyễn đ i v i nhà Tây S n vô cùng kh c nghi t. Qu t m Vua Thái Đ c, Vua Quang Trung, chém gi t dòng h , t ng tá nhà Tây S n đ n th , Nguyễn Phúc Ánh ch a cho là đ , còn truy n đảo m m c a cha ông hai nhà anh hùng áo v i và c a nh ng ng i đã theo nhà Tây S n và đã ch t tr c khi non sông đ i ch .

Quan quân nhà Nguyễn chú ý nh t là nh ng m m trong vùng đ t Tây S n.

Tr c h t là m ông Nguyễn Phi Phúc.

Truy n r ng m n m trên dãy Hoành S n, thôn Trinh T ng.

Tìm kh p n i, thì th y sát chân núi phía đông, kho ng gi a, n i lên m t tr ng đ t lum lum, trong kho ng này dáng núi h i cong cong. Đ ng phía tr c trông vào thì ph ng ph t gi ng m t chi c gh bành vĩ đ i, mà ng và tay t a vào núi, còn m t gh là tr ng đ t. Trên tr ng đ t, n m song song hai t ng đá xanh to n, hình ch nh t. Ng i ta b o đó là m c a v ch ng Nguyễn Phi Phúc. B n đảo m m ng r , ra s c c y hai t ng đá lên. Hài c t không th y đầu mà ch th y b n chum đ u ph ng đã ng, trong m i chum có m t ng n đèn chong đ ng cháy[101].

Ai cũng bi t b n chum đ u đó là c a nhà Tây S n chôn, song m c đích đ làm gì, th t không ai bi t. Bi t r ng không ph i m ông Phúc, quân nhà Nguyễn tìm kh p n i, song không th y đ u tích.

Nh ng m vôi to n trong vùng Bình Khê đ u b qu t.

Có ba khóm n nh t, m t b sông Côn phía Trinh T ng, m t thôn Phú L c, m t thôn Kiên M , trên b sông Côn. X ng c t đ u ném xu ng sông!

Nh ng ngôi m này là m c a các v đ i th n phò Vua Thái Đ c.

Thôn Tr ng Đ nh cũng có ba ngôi m r ng n và r t kiên c c a đ i th n nhà Tây S n.

Nh ng khi nghe tin Quy Nh n b Phúc Ánh chi m thì gia đình ng i khu t li n đ c b bia cũ, thay vào t m bia m i mang tên đàn bà. Nh v y mà kh i b qu t[102].

Nhà Tây S n đ y c không s ch nên nhà Nguyễn m c tr i. Đ nhà Tây S n kh i m c l i, Nguyễn Phúc Ánh cho đ y t n g c. Nh ng than ôi, đ n c g c c đã khô g n m c mà cũng b đ y! Qu là đ c th !

Đ tránh n n tru di, con cháu nh ng ng i có liên h ít nhi u đ n nhà Tây S n, ph n nhi u đ u ph i thay tên đ i h , đ n nấu ngoài x l n i xa.

Chính sách đ y c th t s ch g c c a Gia Long làm l y ch ng nh ng ng i mà còn đ n c v t, nh t là vùng Tây S n.

Sách v , gi y t đ u b tiêu h y. Đi n hình là nh ng t p gia ph c a h Võ Phú Phong, h Bùi Xuân Hòa, h Đ ng Đông Hòa, h Tr n Tr ng Đ nh... Cho đ n nh ng b s , nh ng t p th v n... s n xu t đ i Tây S n cũng c m không đ c l u hành, tàng tr , nh b Tr n Tri u

Sở Trù Thủ Cờ a Nhà Nguyễn Đồi Vĩ Nhà Tây Sơn

Tác Giả: Saigon Echo số u t m

Thứ Năm, 10 Tháng 12 Năm 2009 13:51

Thông Sĩ Cờ ng Mĩ c cờ a Lê Văn Nhân An Nhĩn, phĩng chiũu soĩn năm Quang Trung thĩ tĩ (1791), bĩ Lê Triũu Thĩ c Lĩ c do Võ Xuân Hoài tĩng tu đĩĩi triũu Cĩnh Thĩnh... Nhĩng tĩp thĩ Hán có Nĩm có cờ a nhóm Tĩ Tài Tĩ Tũy Viĩn và Song Hoài Thi Xĩ Bĩng Sĩn, tĩp thĩ ca vĩn tĩ bĩng chĩ Nĩm cờ a La Xuân Kiũũ Phũ Cát v.v...

Nhĩng môn võ thĩ Tây Sĩn thĩĩng dùng, mĩt sũ bĩ cĩm. Thĩ Tây Sĩn võ nghĩ rĩt thĩnh. Có bĩn môn nĩi tĩng là Côn, Quyĩn, Kiĩm, Cĩ. Nhĩng khi đĩm áp đĩng vào viĩc binh thĩ quyĩn thay thĩ bĩng kĩ.

Côn, quyĩn, kiĩm thĩi nào cũng có nĩi nào cũng có. Chĩ có môn kĩ và cĩ e chĩ Bình Đĩnh mĩi có và chĩ đĩ Tây Sĩn mĩi dùng.

Kĩ là cĩ - lá cĩ vuĩng mĩi bĩ rĩng chĩng hai sũi đĩt bĩng thao cĩn rĩt dày rĩt chĩc, trĩ phĩa kĩt vào cĩn cĩ, ba phĩa kia đĩu mĩc sũt thay tua. Lá cĩ vĩa dùng đĩ chĩ huy vĩa dùng đĩ giĩt giĩc. Phĩi là ngĩĩi có sũc mĩnh và có võ giĩi, mĩi sũ đĩng đĩĩc.

Cĩ là trĩng. Trĩng lĩn nhĩ trĩng chũu. Khi tĩp luyĩn thĩ đĩng trĩn hai khĩi gĩ trĩn lĩn gĩp đĩi quĩ bĩĩi. Đĩi chĩn phĩi đĩũ khiĩn hai khĩi trĩn đĩ mĩt cách lĩn lĩ. Cĩn cũi chĩ, bĩn tay, vai, đũ đũ phĩi dùng đĩ đĩnh và đĩ mĩy cĩi trĩng, theo tĩng bài luyĩn võ. Khi thĩ dùng hai trĩng, khi thĩ dùng bĩn, khi thĩ dùng tám, khi thĩ dùng mĩĩi ai, tũy trĩnh đĩ và sũc vĩc cờ a võ sĩ. Trĩng treo ỹ trĩĩc mĩt. Bĩũ đĩĩn mĩt lĩn tĩ mĩt đĩĩn sáu ngĩĩi.

Mĩi ngĩĩi hai trĩng. Không phĩi ngĩĩi nào đĩng chĩ nĩy, mà lĩn lĩn đĩi chĩ lĩn nhĩu.

Khi ra trĩn thĩ dùng hai trĩng, đĩt trĩn xe đĩy, và dùng dũi trĩng thay tay. Dũi trĩng không phĩi chĩ dùng đĩ đĩnh trĩng thũc quĩn mà cĩn dùng lĩm khĩ giĩi giĩt đĩ chĩ.

Gia Long cĩ m kĩ, kiĩm, cĩ.

Kĩ không bĩ cĩ m cũng không ai dùng nĩi và cũng không ai hĩc lĩm gĩ trong lĩc không chĩĩn tranh.

Kiĩm chĩng nhĩng cĩ m đĩy cĩ m hĩc, mà trong nhĩ có kiĩm cũng bĩ tĩi.

Cĩ m kiĩm lĩ tĩt nhĩn cũng cĩ m lĩn đĩo.

Cho nhĩ nghĩ kiĩm và đĩo ỹ Bình Đĩnh bĩ mĩt hĩn.

Cĩn cĩ thĩ cũng thĩt truyĩn. Và môn võ bĩĩn thĩnh môn nhĩc. Võ thĩ đĩnh trĩng chũu và đĩnh trĩng treo. Nhĩc thĩ đĩnh trĩng chĩĩn và trĩng đĩ đĩng. Nhĩng nhĩng bài luyĩn võ vĩn đĩĩc đĩm dùng vào viĩc đĩnh nhĩc.

Nĩi tĩm lĩi là tĩt cĩ nhĩng tĩnh ba cĩ a đĩt nĩĩc sũn xuĩt thĩ Tây Sĩn, đũ bĩ Gia Long tĩm đĩ cách đĩ tĩn đĩt. Tĩn đĩt đĩ không cĩn gĩ lĩm cho ngĩĩi đĩ nhĩ đĩn Tây Sĩn.

Tĩn vũng đĩt phĩt tĩch ra nhĩ Tây Sĩn cũng bĩ đĩi ra An Tây.

Đĩt tĩn gĩc, nhĩ sũ ch rĩ!

Nhĩng chĩ bĩn ngoĩi thĩi.

Lòng ng i Vi t Nam yêu n c, nh t là ng i Bình Đ nh, đâu có quên nhà Tây S n.

[100] Th c a Nguyễn Bá Thu n đ sách Tây S n l ng t ng ngo i truy n c a Nguyễn Tr ng Trì. Th 8 câu, đây là c p lu n. Câu th đ i ý nói: Đ n n n c, m t t m thân đ y c m t (can đ m đ y mình). Nghìn năm giao tình v i nhau, ch l y t m lòng mà lu n th phi.

[101] Ch c có l thông h i trong đá nên đèn không t t.. Kho ng 1929-1930, T n Đà tiên sinh có đ n vi ng m . Lúc y hai t ng đá v n còn. Cu c vi ng m có đăng trên báo. Nay không còn th y.

[102] Nh ng vôi đá c a ba ngôi m b qu t v n còn sót ít nhi u. Ba ngôi m không b phá v n còn, nh ng n ng m a làm h nhi u l m. M t ngôi t trong v n h T , m t ngôi n m t r c ngõ h Phan, m t ngôi n m n i gò V n Xoài, c nh con đ ng liên h ng t Kiên M đi xu ng. Không ai dám nh n nh ng ngôi m này là c a gia đình, vì hình ph t c a nhà Nguyễn n r t tàn kh c.